
PEDAGOGY

Роль батьків у розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення

Л. В. Арнаутова*, Г. Ю. Штогріна

Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна

*Corresponding author. E-mail: arnautoval307@gmail.com

Paper received 22.04.19; Accepted for publication 03.05.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-197VII79-01>

Анотація. У статті порушено проблему взаємовідносини батьків з дітьми старшого дошкільного віку з важкими порушеннями мови. Ефективна корекція мовного і супутніх порушень можлива тільки в результаті комплексного підходу і скоординованої роботи логопеда, вихователя, педагога-психолога і батьків дошкільника. Нами проведена діагностика ставлення батьків до своєї дитини, яка відображає емоційне ставлення до дитини, контроль за його поведінкою, особливості розуміння дитини батьками, справжній інтерес до його планів і справах, реакцію батьків на прояви самостійності та ініціативності дітей.

Ключові слова: порушення мови, корекція мовних порушень, роль батьків.

Проблеми порушення мовлення у дітей дошкільного віку є актуальними і привертають до себе все більше уваги з боку педагогів, тому що простежується стійка тенденція збільшення кількості дітей зі складною структурою мовного дефекту. Особливої значущості у вирішенні цієї проблеми набуває співпраця з сім'єю в логопедичних групах. Ефективна корекція мовного і супутніх порушень можлива тільки в результаті комплексного підходу, тобто при активній, скоординованої роботи логопеда, вихователя, педагога-психолога і батьків дошкільника. Нерозуміння одним або обома батьками об'єктивного статусу мовного розвитку дитини, або неприйняття рішення фахівців в цьому напрямку, нерідко призводить до виникнення конфліктних ситуацій. Особлива позиція батьків дітей з відхиленнями в мовному розвитку призводить до того, що значна частина батьків проявляє споживче ставлення до освіти, знижуючи тим самим ефективність навчання, адаптивність сім'ї до життя [7].

Ю. В. Рібцун наголошує, що однією з найважливіших складових розвитку гармонійної особистості дитини в дошкільному віці є формування мовленнєвої полікомпетентності [5]. При будь-якому ступені порушення мовленнєвого розвитку у дитини спостерігаються труднощі у багатьох сферах життя. Якщо не виправити ці порушення, то в майбутньому у дитини виникнуть труднощі в навчанні, вона стане замкнутою, відстороненою, що негативно вплине на всю її життєдіяльність, адже соціалізація в такому випадку буде проходити дуже важко.

Дошкільні навчальні заклади для дітей з тяжкими порушеннями мовлення покликані допомогти таким дітям подолати мовленнєві дефекти, проте роботи лише одних педагогів недостатньо для досягнення корекційно-розвивальної мети. В багатьох випадках це відбувається тому що батьки таких дітей не вважають за потрібне підключатися до роботи спеціалістів, недостатньо розуміють проблему дитини, а часто і її як особистість. Через це педагоги не можуть побачити повну картину відносин батьків до своїх дітей та їх проблем, і таким чином не можуть створити повноцінної корекційної програми, тому що не буде ство-

рено одного корекційно-виховного середовища для дитини. О. В. Перчаткіна наголошувала, що порушення мовлення дитини, яка перебуває у дошкільному навчальному закладі, буде виправлено лише тоді, коли педагоги підключать до своєї роботи батьків, та не лише проводитиме корекційно-виховні заходи для дитини, але і просвітницьку та навчальну роботу для батьків [4].

Педагогам важливо зрозуміти наскільки батьки приділяють увагу до проблем своєї дитини та озброюватися такими прийомами, які будуть заохочувати батьків до спільної роботи, оскільки їхня активна участь в співпраці з спеціалістами є невід'ємною частиною корекційно-виховного процесу з подолання тяжких порушень мовлення дитини.

На сучасному етапі спеціалісти в дошкільних навчальних закладах розуміють важливість заохочування до співпраці батьків дітей з тяжкими порушеннями мовлення, хоча декілька десятиліть назад ця робота проводилася лише формально. Новий погляд на взаємодію батьків та спеціалістів висвітлили в своїх роботах такі педагоги, як А. А. Синько, В. В. Ткачова, О. І. Давидова, Л. Г. Богославець, А. А. Майер та інші. Всі вони наголошували на тому, що батьки дошкільників повинні повноцінно включатися в роботу, яку проводять педагоги з дітьми в дошкільному навчальному закладі. Крім того, педагоги повинні володіти такою майстерністю, щоб донести цю думку до батьків, займатися просвітницькою діяльністю, розказуючи про психофізіологічні особливості розвитку кожної дитини, вікові особливості, форми роботи, прийоми, які необхідно проводити з нею в домашніх умовах. О. В. Бачина акцентувала увагу, що необхідно дати розуміння батькам про те, що інтерес до співпраці з педагогами вигідний не самому педагогу в першу чергу, а самій дитині, якій це необхідно для повноцінного розвитку і подолання порушень мовлення [1].

С. П. Миронова говорить, що ефективність розв'язання завдань виховання та розвитку дітей з порушеннями, які постають перед спеціальними закладами та батьками, буде відбуватися лише тоді,

коли співпраця буде з урахуванням комплексного підходу до організації корекційно-виховної роботи та на засадах партнерства [3]. О. М. Ткач наголошує, що батьки повинні бути партнерами з педагогами при побудові та втіленні в життя корекційно-виховних програм, а також джерелом інформації для педагога. Тому що саме завдяки спільній роботі з ними, можна очікувати однакових прагнень щодо мовлення дитини з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) в умовах дошкільного закладу та дому. Також, позитивно впливає на дітей те, що вони бачать спільне бажання своїх батьків та педагогів допомогти їй в подоланні мовленнєвих недоліків та важливість освіти в цілому [6].

Педагогам необхідна допомога батьків, які мали б кращі за всіх знати своїх дітей, проте, дивлячись на відносини між батьками та дітьми в наш час, ми можемо зробити висновок, що не всі батьки розуміють та підтримують своїх дітей. Це суттєво заважає педагогам підібрати ефективні методи корекційно-виховної програми для дітей з тяжкими порушеннями мовлення, тому що батьки не можуть дати необхідну інформацію про своїх дітей, або взагалі відмовляються йти на контакт, через ставлення до своєї дитини.

Метою нашої роботи є визначення взаємовідносин батьків з дітьми старшого дошкільного віку з важкими порушеннями мови.

Нами була проведена методика діагностики батьківського відношення до своєї дитини (А. Я. Варга, В. В. Столін) з батьками дітей старшої групи дошкільного навчального закладу компенсуючого типу, в яких наявні ТПМ для того, щоб глибше зрозуміти ставлення самих батьків до своїх дітей, як до особистості, їхнє відношення до проблем дитини та те, наскільки вони відкриті до співпраці з педагогами. Врахування результатів діагностики допомогли б нам ефективніше організувати корекційно-виховний процес з урахуванням особистісного підходу до кожної дитини окремо, а також знайти шляхи до співпраці з кожними батьками, враховуючи їхнє ставлення до своєї дитини.

Тест-опитувальник батьківського відношення (ОБВ) – це психодіагностичний інструмент, завдяки якому можна глибше зрозуміти батьківські відносини у тих людей, які звертаються за допомогою в вихованні та спілкуванні з дітьми. Під поняттям «батьківські відносини» тут мається на увазі система різних почуттів по відношенню до дитини, особливостей розуміння особистості дитини, її вчинків поведінкових стереотипів, які застосовуються при спілкуванні з дитиною.

Структура опитувальника складається з 61 питання і з 5 шкал:

1. «Прийняття-відкидання» - відображає емоційне відношення до дитини. Шкала розкривається так: зміст одного полюсу шкали – батьки сприймають дитину такою, яка вона є, вона подобається їм. Вони прагнуть проводити час з дитиною, підтримують її інтереси та бажання, поважають їх думки, індивідуальність дитини та плани, які ті мають. Зміст другого полюсу шкали – батьки не бачать в своїй дитині ту людину, яка чогось доб'ється в житті, вважають його невдахою, поганою дитиною. Батьки переконані, що до цього призводять низький рівень інтелектуальних

можливостей дитини та певних поганих схильностей. Зазвичай сім'я недовірливо відноситься до дитини, переживає внутрішню злість, образу і не поважає її.

2. «Кооперація» - образ батьківських відносин, які є найбільш бажаними з точки зору соціуму. Зміст цієї шкали розкривається так: батьки проявляють справжній інтерес до планів та справ своєї дитини, вони схвалюють прояви самостійності та ініціативності дітей, довіряють їхньому вибору, стараються бути з ними на рівних. Заохочують інтелектуальні чи творчі здібності, які проявляє дитина, старається максимально допомагати у тих випадках, коли дитина цього потребує і не може впоратися сама.

3. «Симбіоз» - прояв міжособистісної дистанції в спілкуванні з дитиною. Зміст цієї шкали розкривається так: батьки весь час в тривозі за свою дитину, вони занадто сильно опікають її та вважають, що вона беззахисна без їхньої допомоги. Батьки стараються задовольнити усі потреби дитини, відгородити їх від труднощів, які вона має на своєму життєвому шляху. Батьки вважають себе та дитину одним цілим та починають переживати, коли дитина пробує щось нове, тому що самостійності вони надавати їй не можуть взагалі.

4. «Авторитарна гіперсоціалізація» - виражає форму та направлення контролю за поведінкою дитини. Зміст цієї шкали розкривається так: в відносинах проявляється чіткий авторитаризм, батьки вимагають від дитини дисципліни та слухняності, нав'язують свої думки та волю, не розуміють точки зору дитини. Якщо ж вона не згодна з ними, то її суворо наказують. Батьки слідкують за тим, про що дитина думає, як вона мислить, що робить.

5. «Маленький невдаха» - виражає особливості розуміння дитини батьками. Зміст цієї шкали розкривається так: батьки стараються контролювати діяльність дитини та відгороджувати її від труднощів, тому що вважають її маленьким для великого світу, нерозумним та неспроможним самостійно впоратися з труднощами. Всі інтереси та думки, які має дитина, батьки вважають дитячими та не сприймають їх серйозно, приписують їй соціальну неспроможність. Така сім'я не довіряє дитині, часто засмучується через її неуспішність.

Нами було проведено тест-опитувальник, в якому прийняло участь двадцять батьків (мами і тата) десяти дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення старшого шкільного віку. Ми отримали такі результати:

1. Шкала «Прийняття-відкидання» - більша частина на батьків (14) показала високі бали в прийнятті особливостей своєї дитини, її особистості такою, яка є. Вони підтримують дитячі інтереси, приділяють достатньо свого часу та увагу своїй дитині. З 20 батьків лише 6 показали низькі бали, і говорить про те, що батьків переповнюють більше негативні почуття щодо своєї дитини, аніж позитивні. Таке відношення шкідливо впливає на особистість дитини та може призвести до значних труднощів у вихованні, навчанні та корекції розвитку дитини з тяжкими порушеннями мовлення. Важливо відмітити, що як матір (8) так і батько (6) майже однаково показали хороші результати за даною шкалою.

2. Шкала «Кооперації» - більше частина батьків (13) показали високі результати тесту, і це означає, що вони справді цікавляться інтересами, досягненнями своєї дитини, зацікавлені і в співпраці з іншими для їхнього блага. Такій настрій добре позначиться на роботі зі спеціалістами і на самій дитині, на яку буде ця робота направлена в першу чергу. В той же час, 7 батьків дали низькі результати, і в зв'язку з цим, можна зробити висновки, що вони не вважають за потрібне розділяти інтереси своєї дитини, заохочувати їх до чогось, та не мають ніяких педагогічних здібностей, які допомогли б їм краще пізнати свою дитину та дати більше можливостей для їхнього розвитку та корекції наявних порушень мовлення.

3. Шкала «Симбіоз» - більша частина батьків (15) показала високі бали за даною шкалою, тому можна зробити висновок, що вони стараються бути зі своїми дітьми на рівних, не будувати стіну між собою та ними, не відгороджуватися, а навпаки задовольняти ті потреби, які необхідні для дитини в розумних межах. В той же час 5 батьків встановлюють певну психологічну дистанцію, яка негативно впливає на розвиток і формування особистості дитини, а також, в даному випадку, корекції мовленнєвих порушень. Тому ми робимо висновок, що такі батьки не зможуть стати повноцінними педагогами для своїх дітей.

4. Шкала «Авторитарна гіперсоціалізація» - результати даної шкали показали, що 2 батька та 2 матері використовують авторитарний стиль виховання своїх дітей, контролюють майже все, що вони роблять і, навіть, як думають. Ми робимо висновок, що за такого виховання діти не можуть повноцінно розвиватися як самостійна особистість, що призведе до значних труднощів у відносинах з оточуючими в майбутньому. 16 батьків навпаки, показали низькі результати за даною шкалою, що говорить про те, що вони стараються не контролювати свою дитину. Але в той же час, 10 з них показали результати, дивлячись на які, ми можемо зробити висновок, що батьки недостатньо контролюють діяльність своїх дітей, що може призвести до певних негативних наслідків, тому що може позначатися на навчанні та вихованні таких дітей. 6 батьків, при цьому, показали результати, які наводять нас на думку, що вони достатньо дають самостійності дітям та уміють контролювати їх у необхідних для цього ситуаціях.

5. Шкала «Маленький невдаха» - результати даної шкали показали, що 6 батьків дали високі результати,

що каже нам про те, що вони не бачать у своїй дитині успішну особистість, яка може подолати будь-які труднощі. Важливо відмітити, що 5 з них – це матері. Це нашоєму нас на думку, що матері більше жаліють своїх дітей з порушеннями мовлення, що негативно впливає на їхню самооцінку, крім того, і на процес корекції порушення, тому що дитина сама не вірить у свої сили і можливості впоратися з проблемою. Ми можемо зробити висновок, що ці батьки не зможуть повноцінно стати педагогами для своїх дітей. 14 батьків показали низькі результати за даною шкалою, і це говорить про те, що вони вірять у сили своєї дитини, а певні невдачі вважають випадковістю.

Провівши дослідження діагностики батьківського відношення до своєї дитини ми можемо зробити висновок, що більша частина батьків прикладає максимально зусиль для того, щоб зрозуміти свою дитину. Вони підтримують її інтереси, думки, прагнення, стараються проводити більше часу разом з нею, давати їй право вибору, не нав'язувати свої думки та свою волю, поважають індивідуальні якості особистості, довіряють думці дитини, схвалюють її самостійність, розуміють необхідність корекційної програми для подолання порушень мовлення. Усе це дає нам право говорити, що такі батьки є достатньо відкритими до співпраці з педагогами дошкільних навчальних закладів для дітей з ТПМ, тому що вони розуміють наскільки важливо дитині подолати порушення мовлення, щоб вона могла в майбутньому стати гармонійною особистістю та повноцінним членом суспільства. Такі батьки і самі будуть проявляти інтереси до співпраці з педагогами, що покращить корекційно-виховних процес для дитини та творить єдине середовище повноцінного розвитку її як особистості. У той же час, ми бачимо з результатів дослідження, що залишається частина батьків, які з певних причин не можуть повноцінно сприймати свою дитину як окрему особистість. Це може призвести до того, що батьки не будуть охочі йти на співпрацю з педагогами, ділитися особливостями сімейного виховання, яке є важливим пунктом при розробці корекційно-вихованої програми для дитини з порушеннями мовлення. Не буде створено єдиного середовища вимог для такої дитини, що призведе до значних труднощів при подоланні порушень мовлення, розтягнутих у часі набагато довше, тому що педагог буде методами проб та помилок шукати підхід до дитини, який батьки дитини мали б допомогти знайти швидше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачина О.В., Самородова Л.Н. Взаимодействие логопеда и семьи ребенка с недостатками речи. – М.: ТЦ Сфера, 2009. – 64 С.
2. Дичина Н. Ю., Арбатская Е. С. Диагностика выявления проблем в детско-родительских отношениях: методическое пособие. – Ангарск – Иркутск: УМЦ РСО, 2017. – 104 с.
3. Миронова С.П. Дифференціація роботи логопеда дошкільного закладу з родинами вихованців / С.П.Миронова, В.П.Пельвецька // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. О.В.Гаврилова, В.І.Співака. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – с.315 – 319.
4. Перчаткина О.В. Сотрудничество логопеда и родителей // Дошкольное воспитание, 2008, №10, с.102-108.
5. Рібцун Ю. В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : навч.-метод. посіб. / Ю. В. Рібцун. – К., 2014. – 238 с.
6. Ткач О. М. Залучення батьків до надання корекційної допомоги дітям з ТПМ в умовах класів інклюзивного навчання / О. М. Ткач // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. - 2012. - Вип. 19(1). - С. 430-437
7. Хабарова О. Р. Організація всеобучу батьків дітей з важкими порушеннями мови в умовах дошкільного навчального закладу // Питання дошкільної педагогіки. — 2015. — №2. — С. 3-6.

REFERENCES

1. Bachina O. V., Samorodova L. N. The interaction of the speech therapist with the family of the child with speech disabilities. – M.: TC Sfera, 2009. – 64 p.
2. Dichina N. Yu., Arbatskaya E. S. Diagnosis of identifying problems in child-parent relations: Handbook. – Angarsk – Irkutsk: UMC RSO, 2017. - 104 p.
3. Mironova S. P. Differentiation of the work of the preschools speech therapy with families of the pupils / S. P. Mironova, V. P. Pelvetska / /Collection of scientific works of Kamianets-Podilskyi national University named after Ivan Ogienko / edited by O. V. Gavrilov, V. I. Spivak. – Kamenets-Podolsky: Axiom, 2009. – p. 315 – 319.
4. Perchatkina O. V. Cooperation of speech therapist and parents // Preschool education, 2008, №10, p. 102-108.
5. Ribcoon V. Preschooler: remedial and educational work with children with phonetic and phonemic underdevelopment of speech : educ. and method. manual / J. V. Ribcoon. – K., 2014. – 238 p.
6. Tkach O. M., Involvement of parents in the provision of rehabilitative assistance to children with SSD under conditions of inclusive education classes / V. M. weaver // Collection of scientific works of Kamianets-Podilskyi national University named after Ivan Ogienko. Series: Social and pedagogical. - 2012. - Issue. 19(1). - P. 430-437.
7. Khabarova O. R. Organization of training parents of children with severe speech disorders in a preschool educational institution // issues of preschool pedagogy. — 2015. — №2. — P. 3-6.

The parent's role in the language development of late pre-school age children with serious speech disorders**L. V. Arnautova, A. Yu. SHtogrina**

Abstract. The problem of the relationship of parents with late pre-school age children with severe speech disorders is described in the article. Effective correction of speech and related disorders is possible only as a result of an integrated approach and coordinated work of speech therapist, teacher, psychologist and parents of preschool children. We have made a diagnosis of the attitude of parents to their child, which reflects the emotional attitude to the child, control over his behavior, especially the understanding of the child's parents, a real interest in his plans and acts, the reaction of parents to the manifestation of independence and initiative of children.

Keywords: *speech disorders, correction of speech disorders, the role of parents.*